

Pensioenakkoord zet marktordening onder druk

Van een scherp onderscheid tussen de tweede pijler – de collectieve pensioenregelingen – en de derde pijler – individuele pensioenvoorzieningen – is al jarenlang geen sprake meer. Door het pensioenakkoord zullen de grenzen verder vervagen. Dit zet de marktordening tussen pensioenfondsen en verzekeraars onder druk.

Het pensioenakkoord dat de sociale partners in juni 2010 sloten, gaat uitsluitend over de AOW en de collectieve pensioenregelingen die worden uitgevoerd door pensioenfondsen. Aan individuele aanvullingen in de tweede of derde pijler wordt in het akkoord geen aandacht besteed. Evenmin is er aandacht voor pensioenregelingen die worden uitgevoerd door een verzekeraar. Toch heeft het pensioenakkoord ook gevolgen voor de door verzekeraars uitgevoerde pensioenregelingen en de individuele aanvullingen in de tweede en derde pijler. Het zal ook invloed hebben op de taakverdeling tussen pensioenfondsen en verzekeraars bij de oudedagsvoorziening.

Rolverdeling in tweede pijler

Dat er in het pensioenakkoord geen aandacht wordt geschonken aan de pensioenregelingen die door de verzekeraars worden uitgevoerd, is opmerkelijk. Slechts in een voetnoot in het pensioenakkoord wordt gemeld dat sociale partners over de vertaling van de gemaakte afspraken naar de zogenaamde rechtstreeks verzekerde regelingen in overleg zullen treden met de pensioenverzekeraars en het kabinet. Dit terwijl verzekeraars een steeds grotere rol spelen bij de pensioenvoorziening in de tweede pijler.

Volgens een recent statistisch bulletin van de Nederlandsche Bank (DNB, 2010a) hebben

de levensverzekeraars bijna veertien procent van de markt van collectieve pensioenregelingen, gemeten naar het totale aantal actieven op de arbeidsmarkt. Dat zijn meer actieven dan in alle ondernemingspensioenfondsen (opf's) samen (tabel 1). Dit komt mede omdat de laatste jaren ruim 250 kleinere opf's zijn opgeheven, waarbij ongeveer de helft van de geliquideerde pensioenfondsen de pensioenregeling heeft overgebracht naar een verzekeraar. Die trend zet zich in hoog tempo door. Van de 454 opf's die eind 2010 in de statistieken stonden, zijn er nu nog maar 373 actief. Daarmee is het aantal pensioenfondsen sinds begin deze eeuw meer dan gehalveerd (tabel 2). Bovendien zijn ongeveer 200 opf's geheel of gedeeltelijk herverzekerd, waarvan ongeveer 80 nagenoeg volledig. Volgens DNB-directeur Joanne Kellerman zou het beter zijn als het aantal pensioenfondsen omlaag werd gebracht tot ongeveer 100. Als dat gebeurt, zal de rol van opf's in de tweede pijler verder afnemen en verschuiven naar die van de verzekeraars. Overigens zal die mogelijke afname van het aantal opf's eerder het gevolg zijn van de herziening van de *pension fund governance* – zoals deskundigheidseisen voor bestuurders ten behoeve van het interne toezicht bij fondsen, en de medezeggenschap bij pensioenfondsen – dan van het pensioenakkoord. Grote verschuivingen bij de bedrijfstakpensioenfondsen (bpf's) lijken niet te verwachten, al zijn fusies niet ondenkbaar. Een overstap naar verzekerde regelingen ligt niet voor de hand; er is eerder sprake van een omgekeerde beweging. De afgelopen jaren hebben enkele verzekeraars een groot aantal contracten beëindigd van ondernemingen die dispensatie hadden van de verplichte aansluiting bij het bedrijfstakpensioenfonds (bpf), en hun pensioenregeling hadden ondergebracht bij

HASKO VAN DALEN
Onafhankelijk deskundige op het gebied van pensioenen, sociale zekerheid en employee benefits

een verzekeraar. Deze verzekeraars hebben de betreffende werkgevers en werknemers weer overgedragen aan het bpf. Dit is vooral gebeurd in de metaal, vervoer en bandenindustrie. Het ging daarbij vaak om grote ondernemingen, zoals NedCar, NXP (ex-Philips) en DAF. Meestal was de reden hiervoor dat uitvoering door de verzekeraar niet rendabel meer was. Bpf's moeten werken met doorsneepremies, die zijn gebaseerd op de samenstelling van hun bestand. Bij bedrijven met een afwijkende bestandssamenstelling maakte de verzekeraar met een concurrerende premie te vaak verlies.

Te verwachten valt dat de rol van de bpf's in de komende jaren zal toenemen ten koste van die van verzekeraars, door een verdere vervaging van de grens tussen tweede en derde pijler. Dit komt door de verruiming van de mogelijkheden om zzp'ers in het fonds te laten deelnemen. Normaal gesproken bouwen zelfstandige ondernemers geen pensioen op; zij zijn voor hun oudedagsvoorziening aangewezen op de fiscale oudedagsreserve, een lijfrente of banksparen. Inmiddels is echter in twee sectoren, de bouw en het schildersbedrijf, bepaald dat zelfstandige ondernemers verplicht moeten deelnemen aan de pensioenregeling van het bpf. Daarmee houden deze bpf's de zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) weg van de verzekeraars en de banken. Daarnaast kan een bpf een werknemer die zelfstandig ondernemer wordt de mogelijkheid bieden nog drie jaar vrijwillig deel te blijven nemen aan de pensioenregeling. De periode van drie jaar kan worden verlengd naar tien jaar als de ex-werknemer aansluitend aan de beëindiging van de dienstbetrekking winst uit zijn onderneming

heeft. Tot nu toe was die verlenging naar tien jaar niet aantrekkelijk omdat de fiscale aftrek van de betaalde premie was beperkt tot drie jaar. Staatssecretaris Frans Weekers van Financiën heeft echter toegezegd de termijn hiervoor vanaf 2012 ook te verlengen tot tien jaar.

Individueel pensioensparen

Van een vervaging tussen tweede en derde pijler is al langer sprake bij de mogelijkheid van vrijwillige aanvullende pensioenopbouw via pensioenfondsen. Dit kan in de vorm van extra inkoop van loongerelateerd pensioen of in de vorm van een premieregeling met beleggingsopties, waarbij de hoogte van het pensioen wordt bepaald door de waarde van beleggingen op de datum van pensionering. Het zijn producten die enigszins vergelijkbaar zijn met het aanbod van verzekeringsproducten in de derde pijler. Ze vormen een directe concurrentie voor de pensioenopbouw in de derde pijler via verzekeraars.

De voorwaarden waaronder pensioenfondsen deze vorm van individueel aanvullend pensioensparen mogen aanbieden, zijn in 2000 vastgelegd in de Regeling taakafbakening pensioenfondsen. Uit een rapport van de Stichting voor Economisch Onderzoek (SEO, 2004) blijkt dat de omvang van de markt daarna is toegenomen (tabel 3). Als verklaring werd gewezen op de versobering van de lijfrenteaftrek en het vervallen van de voordelen voor aan pensioenfondsen gelieerde verzekeraars. De

Tabel 2

Ontwikkeling aantal pensioenfondsen sinds 2000.

	2000	2005	2009	2010	2011 derde kwartaal
Bpf's verplicht	67	78	68	65	63
Bpf's niet verplicht	25	25	19	17	15
Opf's	877	676	474	414	373
Ondernemingsspaar- fondsen	6	7	5	5	5
Beroepspensioenfondsen	11	13	12	12	12
Speciale wetgeving	2	2	1	1	1
Totaal	988	800	579	514	468

Bron: DNB

Tabel 1

Ontwikkeling aantal deelnemers, slapers en gepensioneerden sinds 2000.

	Aantal actieve deelnemers		Aantal slapers		Aantal gepensioneerden	
	2000	2010	2000	2010	2000	2010
Opf's	868.890	715.317	684.544	1.106.697	252.693	324.121
Bpf's	4.479.373	5.081.704	5.884.443	7.734.871	914.394	2.257.625
Beroepspensioenfondsen	43.175	54.469	13.164	18.202	8227	14.936
Rechtstreeks verzekerde regelingen	861.000	936.000	667.000	866.000	224.000	290.600
Totaal	6.252.438	6.787.490	7.249.151	9.725.770	1.399.314	2.887.282

Bron: PVK; DNB

SINDS 1916

aan pensioenfondsen gelieerde verzekeraars maakten gebruik van het kanaal van de pensioenfondsen om hun aanvullende pensioenproducten te verkopen. Door de regels rond de taakafbakening vervielen die voordelen en verschoof het marktaandeel naar de bpf's. Omdat vooral grote pensioenfondsen, zoals het ABP en PGGM, gelieerde verzekeraars hadden, trad bij hen het grootste effect op.

De voorwaarden waaronder pensioenfondsen individueel pensioensparen mogen aanbieden zijn tegenwoordig opgenomen in de Pensioenwet. Een recent overzicht van de ontwikkelingen op de markt van individueel pensioensparen via pensioenfondsen is echter niet beschikbaar. De meeste fondsen zijn niet duidelijk in het vermelden van het aantal deelnemers aan deze regelingen en het bedrag aan premie dat zij jaarlijks inleggen, en de DNB-statistieken geven evenmin concrete informatie op dit punt. Uit de diverse jaarverslagen valt echter af te leiden dat de groei zich in sommige sectoren fors heeft doorgezet. Zo meldt Pensioenfonds Zorg en Welzijn in het jaarverslag 2010 dat van de totale beleggingsportefeuille 89 miljoen euro wordt aangehouden voor "extra pensioen". Dit is hun regeling waarbij deelnemers niet benutte fiscale ruimte kunnen gebruiken door vrijwillig via de werkgever geld te storten. In het jaarverslag 2010 van het ABP staat een voorziening voor extra pensioen van 222 miljoen euro. Dat er sprake is geweest van een verdere groei is niet zo verwonderlijk. In veel pensioenregelingen is de pensioenopbouw lager dan de maximale fiscale ruimte (tabel 4). Veel pensioenfondsen kunnen daarom hun deelnemers de mogelijkheid bieden het basispensioen voor eigen rekening te optimaliseren. Aanvankelijk dreigde een beperking van de ruimte voor individueel pensioensparen. Het kabinet wilde de fiscale ruimte voor pensioenopbouw

verlagen om zo een besparing van ruim 700 miljoen euro te bereiken.

Door het pensioenakkoord is die bezuiniging van de baan. De maximaal beschikbare ruimte voor pensioenopbouw blijft ongewijzigd.

Om een aantal redenen zal er desondanks sprake kunnen zijn van een afname van de markt voor individueel pensioensparen via pensioenfondsen.

Ten eerste is sinds 2006 de fiscale ruimte om premies in te leggen in individueel pensioensparen sterk beperkt. Ten tweede is in de Pensioenwet geregeld dat ook voor pensioenfondsen bij individueel pensioensparen de wettelijke zorgplicht geldt. Dit betekent dat het pensioenfonds voor elke deelnemer aan individueel pensioensparen een risicoprofiel moet opstellen en jaarlijks moet adviseren over de beleggingsfondsen waarin wordt belegd. Dit leidt tot een derde reden, namelijk een aanzienlijke stijging van de uitvoeringskosten, waardoor het product minder aantrekkelijk wordt. Vanwege deze aspecten hebben diverse pensioenfondsen de mogelijkheden voor individueel pensioensparen beperkt, zoals het Pensioenfonds voor Metaalindustrie (PMT), of zijn er helemaal mee gestopt, zoals het Pensioenfonds van de Metalektro (PME) en het Pensioenfonds Vervoer. Een vierde reden is dat door de berichten over lage dekkingsgraden en de mogelijkheid van verlagen van pensioenaanspraken en uitkeringen (afstempelen) werknemers huiverig worden om extra geld in

Tabel 3

Ontwikkeling individueel pensioensparen via pensioenfondsen tussen 2000 en 2003.

Beschikbare premie	2000		2003	
	Bpf	Opf	Bpf	Opf
Vrijwillig pensioensparen mogelijk (in procenten)	9	37	22	47
Potentiële deelnemers in procenten	13	54	75	46
Feitelijke deelnemers in procenten	1,5	10	1,6	15
Premie in miljoenen euro's	10	45	55	80
Loongerelateerd	2000		2003	
	Bpf	Opf	Bpf	Opf
Vrijwillig pensioensparen mogelijk (in procenten)	9	23	23	47
Potentiële deelnemers in procenten	28	54	36	46
Feitelijke deelnemers in procenten	1,5	10	4,3	15
Premie in miljoenen euro's	50	45	90	80

Bron: SEO

Tabel 4

Opbouwpercentages ouderdomspensioen in uitkeringsovereenkomsten bij pensioenfondsen in 2011.

Opbouwpercentage	Aantal regelingen bij bpf's	Aantal regelingen bij opf's
minder dan 1,5	9	16
1,5 – 1,75	8	25
1,75	29	165
1,75 – 2	13	64
2	14	107
2 – 2,25	25	58
2,25	27	122
Totaal	125	557

Bron: Kunst en Droomers

hun pensioenfondsen te storten. Werknemers gaan zoeken naar producten die een nominale garantie geven. Ten slotte wordt banksparen, net als op de lijfrentemarkt, ook in de markt van individueel pensioensparen een geduchte concurrent.

Banksparen

Uit diverse onderzoeken blijkt dat in alle lagen van de bevolking behoefte is aan zekerheid over de hoogte van het pensioen. Die zekerheid mag best wat kosten. Uit een recente peiling onder de Nederlandse bevolking met het DNB Household Survey blijkt dat werknemers bereid zijn fors hogere premies te betalen voor een gegarandeerde pensioenuitkering (DNB, 2010b). Bijna twee van de drie werknemers geven volgens DNB aan bereid te zijn om 50 euro extra pensioenpremie te betalen van iedere 1000 euro loon. Als de toekomstige pensioenregelingen door het nieuwe pensioenakkoord minder zekerheid gaan bieden, is daarom de kans groot dat werknemers op zoek gaan naar producten voor aanvullend pensioensparen in de derde pijler, die wel die zekerheid bieden. Het nadeel hierbij is wel dat de opbouwruimte in de derde pijler wordt beperkt. In 2013 wordt het maximale premiepercentage voor pensioenopbouw in de derde pijler via lijfrentes en banksparen verlaagd van 17 naar 16,4 procent, en in 2015 van 16,4 naar 15,8 procent. Vervolgens wordt dit premiepercentage steeds met 0,6 procentpunt verlaagd voor ieder jaar dat de pensioenrichtleeftijd met een jaar wordt opgehoogd. Naast de aanpassing van het maximumpremiepercentage moet bij de berekening van de jaarruimte ook rekening worden gehouden met het bedrag waarmee de AOW in de periode 2013–2028 wordt verhoogd. De ruimtes in de tweede en derde pijler zijn echter communicerende vaten. Deelname aan individueel pensioensparen in de tweede pijler beperkt de fiscale ruimte in de derde pijler. Als een werknemer minder geld besteedt aan individueel pensioensparen in de tweede pijler, heeft hij dus meer ruimte, zowel financieel als fiscaal, om iets te doen in de derde pijler. Duidelijk is dat bij het zoeken naar alternatieven in de derde pijler de lijfrenteverzekeringen

of daarop gelijkende producten uit de gratie zijn. De keuze valt waarschijnlijk op vormen van banksparen. Sinds 2008 maakt banksparen een snelle groei door. Het totale saldo op alle bankspaarrekeningen samen verdubbelt tot nu toe elk jaar. Eind juni 2011 hadden de banken bij elkaar bijna 600.000 bankspaarrekeningen, met een totaalsaldo van 8,6 miljard euro (DNB, 2011). Ongeveer de helft hiervan waren rekeningen voor pensioensparen. Die pensioenrekeningen hadden meer saldo dan de hypotheekrekeningen (60 procent om 40 procent) doordat bij opening ervan vaak direct een grote storting werd gedaan in de vorm van een koopsom.

Hierin zit wel een gevaar. De Wet banksparen maakt meer activiteiten mogelijk dan sparen bij een bank alleen. Als een werknemer via banksparen een beleggersrekening opent, ligt het rendementsrisico geheel bij de werknemer en niet bij de financiële instelling. Van pensioensparen is dan eigenlijk geen sprake. Bij een beleggingsrekening bij een beleggingsinstelling is helemaal geen sprake van een bank en ook niet van sparen. Werknemers die producten met zekerheid zoeken, moeten zich dus goed laten adviseren bij hun keuze voor een bepaald product. Door de toenemende vraag naar banksparen als aanvullende ouderdomsvoorziening zijn diverse verzekeraars ook zelf bankspaarproducten aan gaan bieden. Als de vraag naar banksparen voor aanvullend pensioen verder toeneemt, is de kans aanwezig dat ook de uitvoeringsorganen van de grote bpf's dit zullen gaan doen. Die uitvoeringsorganen en hun verzekeringsdochters, zoals PGGM en APG-dochter Loyalis, hebben zich inmiddels al ontwikkeld tot aanbieders van beleggingsverzekeringen voor aanvullend pensioen en bieden ook, al dan niet in samenwerking met een bank, spaarproducten. In het jaarverslag 2010 meldt Loyalis dat de ontwikkelingen op de verzekeringsmarkt en de opkomst van banksparen nieuw perspectief bieden voor Loyalis Sparen & Beleggen. Deze uitvoeringsorganen van bpf's en hun dochterondernemingen hebben het voordeel dat ze op vrij eenvoudige wijze het marktpotentieel in hun sector kunnen benutten via de werknemers die verplicht bij het pensioenfondsen zijn aangesloten. Een op de drie medewerkers bij de overheid en in het onderwijs schijnt op dit moment een spaar- of beleggingsrekening bij Loyalis te hebben (InFinance, 2008). Waarschijnlijk telt men daarbij ook de levensloopregelingen mee.

Vitaliteitsregeling

De in het verleden opgestelde regels om oneerlijke concurrentie op dit vlak te vermijden lijken bij de levensloopregeling weinig uitgehaald te hebben. Zo maakte ABP in een persbericht en in zijn blad reclame voor de levensloopproducten van dochter Loyalis. Pensioenfondsen Zorg en Welzijn deed dat op soortgelijke wijze voor zijn toenmalige verzekeringsdochter Careon. Na een aanklacht vanuit de verzekeraars strafte DNB beide fondsen voor het actief reclame maken voor de levensloopproducten van hun commerciële dochters (CBB, 2008). Het leidde er wel toe dat Loyalis en PGGM in hun sectoren enorme marktaandelen in de levensloopregeling hebben behaald.

De kans is groot dat de strijd op dit terrein zich zal herhalen bij de introductie van de vitaliteitsregeling. Die regeling is bedoeld ter vervan-

ging van het spaarloon en de levensloopregeling. De regeling zou onderdeel uitmaken van een vitaliteitspakket, bedoeld om ervoor te zorgen dat werknemers langer blijven doorwerken en gezond de toekomstige pensioengerechtigde leeftijd van 67 jaar kunnen halen. Het pakket bevatte ook een doorwerkbonus, die overeenkwam met het huidige belastingvoordeel voor mensen die na hun 62e blijven werken. Het was het niet de bedoeling dat de vitaliteitsregeling gebruikt zou mogen worden voor vroegpensioen. Bij de levensloopregeling was dat juist een van de belangrijkste doelen van de deelnemers.

Tijdens het debat over het pensioenakkoord in de Tweede Kamer kreeg de invulling van het vitaliteitspakket echter een heel andere wending. De doorwerkbonus voor werknemers van 62 jaar en ouder en de verhoogde arbeidskorting voor werknemers van 58 jaar of ouder, die bedoeld waren om mensen langer aan het werk te houden, worden vervangen door een werkbonus die de mogelijkheid biedt om extra geld te sparen voor vervroegd uittreden. Door het geld van de werkbonus tot 65 jaar opzij te zetten en dat na het 65e jaar op te nemen, kan men toch eerder met pensioen dan met 67 jaar en is het niet nodig om het AOW-pensioen een heel jaar eerder op te nemen, maar slechts vier tot zes maanden eerder. Hierdoor valt de korting op de AOW-uitkering door het eerder ingaan van die uitkering navenant lager uit.

De werkbonus kan ook worden gestort op een rekening voor vitaliteits-sparen. De inleg is dan fiscaal aftrekbaar in box 1 en er wordt pas belasting geheven bij opname van het tegoed. Daarnaast wordt het opgebouwde tegoed niet belast in box 3. Het maximumbedrag dat kan worden gespaard is 20.000 euro en de maximale jaarlijkse inleg is 5000 euro. Deelnemers kunnen jaarlijks maximaal 20.000 euro opnemen en vervolgens opnieuw sparen tot het maximum weer bereikt is. Wel wordt bepaald dat vanaf het jaar waarin een deelnemer op 1 januari 62 jaar oud is, per jaar maximaal 10.000 euro opgenomen mag worden. Verder dient het tegoed uiterlijk vóór het bereiken van de AOW-gerechtigde leeftijd opgenomen te worden. De opname is bestedingsvrij: deelnemers mogen zelf bepalen waarvoor en wanneer zij het spaargeld opnemen. Het kan dus ook worden gebruikt voor vervroegde pensionering.

De bestaande aanbieders van levensloopregelingen hebben daarbij nog een voordeel gekregen tijdens het debat over het pensioenakkoord. Oorspronkelijk was in het regeerakkoord afgesproken de levensloopregeling per 2012 af te schaffen. Nu is bepaald dat deelnemers die op 31 december 2011 ten minste 3000 euro op hun levenslooptrekening hebben staan, onder de huidige voorwaarden mogen blijven doorsparen. Vanaf 1 januari 2012 wordt echter geen levensloopverlofkorting meer opgebouwd. Tot dan toe opgebouwde rechten kunnen wel verzilverd worden bij opname van het spaartegoed of bij de omzetting van levensloop in vitaliteitssparen. Zij kunnen het spaartegoed ook onbelast doorstorten naar vitaliteitssparen. Zelfs na 2013 mag worden doorgestort, maar dan geldt wel een maximum van 20.000 euro, over het meerdere moet met de fiscus worden afgerekend. Deelnemers met minder dan 3000 euro spaargeld kunnen het tegoed in 2012 opnemen of in 2013 onbelast doorstorten naar vitaliteitssparen (SZW, 2011).

Wijziging taakafbakening

De strijd om aanvullende producten in de derde pijler tussen pensioenfondsen en verzekeraars zal waarschijnlijk ook verder oplopen door het voornemen van het kabinet om de regels rond de taakafbakening te versoepelen. De uitvoeringsorganen van pensioenfondsen en de daaraan gelieerde verzekeraars mogen volgens die plannen de naam en het beeldmerk van het bpf gebruiken om aan werknemers in hun sector informatie te geven over de wijze waarop hun financiële producten zich verhouden tot de pensioenregeling van het fonds. Zij kunnen via advertenties in de periodieke bladen van het fonds deelnemers vragen om het fonds te machtigen individuele pensioengegevens aan hen door te geven. Op basis van die gegevens kan deze verzekeraar vervolgens een advies op maat maken. Reden voor de voorgestelde versoepeling is dat de massale omzetting van eindloonregelingen naar middelloonregelingen en beschikbare premie-regelingen de behoefte stimuleert aan derdepijlerproducten op de consumentenmarkt. In dat verband komt het volgens het kabinet de informatievoorziening over de totale oudedagsvoorziening ten goede als aanbieders van aan tweedepijlerpensioenen gerelateerde producten de naam mogen noemen van het bpf waarop hun producten een aanvulling kunnen zijn. Niet alleen verzekeraars en banken, maar ook de assurantietussenpersonen hebben bezwaar gemaakt tegen deze voorgenomen versoepeling. Zij vinden dat het leidt tot het creëren van oneerlijke concurrentieverhoudingen op de pensioenmarkt. Adfiz, de belangenorganisatie van assurantietussenpersonen, wijst er daarbij op dat het intermediair juist minder mogelijkheden krijgt op de pensioenmarkt door het afschaffen van provisie op complexe financiële producten, introductie van deskundigheidseisen en regels van de AFM over de kwaliteit van advies over het tweedepijlerpensioen (Adfiz, 2011).

Verplichtstelling

De huidige regeling rond de taakafbakening is het resultaat van een jarenlange strijd over de verplichte aansluiting van bedrijven bij een bpf. Deze wordt ook wel de “grote verplichtstelling” genoemd. In 1999 heeft het

Europese Hof van Justitie uitspraak gedaan in een drietal conflicten over die verplichtstelling. Deze staan bekend als de zaken Albany, Brentjens en Drijvende Bokken. Het Hof oordeelde dat in deze zaken de verplichtstelling niet in strijd was met de Europese mededingingsregels, omdat het ging om ondernemingen met een bijzondere sociale taak. In deze gevallen was er overigens geen sprake van vrijwillige pensioenvoorzieningen in de regelingen van de bpf's. Door de afspraken over de taakafbakening die in 2000 werden gemaakt, zijn er ook geen rechtszaken meer gevoerd over de eventuele effecten van de activiteiten van uitvoeringsorganen van bpf's en daaraan gelieerde verzekeraars. Vooralsnog richten verzekeraars en assurantietussenpersonen hun pijlen op handhaving van de afspraken over de taakafbakening en laten zij de discussie over de verplichtstelling rusten.

Toch is de kans aanwezig dat de verplichtstelling door het pensioenakkoord opnieuw ter discussie komt te staan. Dit zou het gevolg kunnen zijn van het nieuwe pensioencontract, waarbij de rendementsrisico's bij de deelnemers en gepensioneerden komen te liggen. In het pensioenakkoord van juni 2010 wordt daarbij opgemerkt dat het de vraag is of ook elementen van individuele keuzemogelijkheden, naar beleggingsprofiel, zijn in te bouwen, zodat het dragen van het beleggingsrisico voor deelnemers ook gepaard kan gaan met meer invloed op de mate waarin men risico wil lopen. Die roep om keuzevrijheid bij de beleggingen valt ook te horen bij veel critici van het reële pensioencontract, zoals opgenomen in het Uitwerkingsmemorandum van juni 2011. Ook in het verleden zijn al vaker pleidooien gehouden voor maatwerk in Nederlandse pensioenproducten (Nijman en Oerlemans, 2008). Sommige criticasters willen trouwens niet alleen keuzevrijheid binnen de pensioenregeling, maar ook keuzevrijheid in uitvoerder. Hun argument is dat als werknemers het beleggingsrisico dragen, zij ook vrij moeten zijn om de beste belegger te kiezen.

Tot slot

Het is de vraag of zo'n keuzevrijheid ook de beste weg is. Volgens Prast en Snippe (2008) ontbreekt het de doorsnee-werknemer aan de expertise om zijn pensioen optimaal te plannen en heeft hij zelfs niet de ambitie zich erin te verdiepen. Prast en Snippe pleitten voor een regeling die semi-individueel is en zinvolle persoonlijke keuzes mogelijk maakt. In plaats van beleggingskeuzes te moeten maken en de daaraan verbonden risico's te moeten managen, hoeven werknemers in dat voorstel uitsluitend keuzes te maken waar het bij de pensioenplanning uiteindelijk om draait: de kosten van af te dragen premies, de datum van pensionering, het minimaal te behalen pensioeninkomen en het geambieerde pensioeninkomen met de daaraan verbonden kans op realisatie. Ook dan nog blijft het de vraag of de werknemer baat heeft bij een strikt onderscheid tussen allerlei financiële producten voor de oudedagsvoorziening, zoals de splitsing tussen tweede en derde pijler, levensloopregelingen, vitaliteitssparen, banksparen, lijfrentes. Het leidt tot een grotere complexiteit in producten, ingewikkelde regels over taakafbakening en onduidelijkheid over de uiteindelijke pensioensituatie. Een volledige integratie van de tweede en derde pijler lijkt nu echter nog een stap te ver. De grenzen vervagen wel, zowel in producten als in aanbieders. Daarbij zal het voorlopig wel blijven.

LITERATUUR

- Adfiz (2011) *Brief Adfiz aan Tweede Kamer der Staten-Generaal*, 32.477, 14 januari.
- CBB (2008) *College van Beroep voor het bedrijfsleven*. AWB 07/351, LJN: BC8268, AWB 07/349 en AWB 07/350, LJN: BC8271.
- DNB (2010a) *Statistisch Bulletin*. Amsterdam: De Nederlandsche Bank.
- DNB (2010b) *Nieuwsbericht inzake voorkeuren van pensioendeelnemers*. Nieuwsbericht op www.dnb.nl, 16 december.
- DNB (2011) *Verkoop banksparen evenaart levensverzekeringen*. *DNBulletin*, 13 oktober.
- InFinance (2008) *Loyalis brengt spaarrekening*. Publicatie op www.infinance.nl, 26 mei.
- Nijman, T. en A. Oerlemans (2008) *Maatwerk in Nederlandse pensioenproducten*. *Netspar Nea Papers*, 8.
- Prast, H. en J. Snippe (2008) *Individuele pensioenoplossingen: doel, vormgeving en een illustratie*. *Netspar Nea Papers*, 10.
- SEO (2004) *Ontwikkelingen op de markt voor vrijwillige aanvullingen op het pensioen*. Amsterdam: Stichting voor Economisch Onderzoek.
- SZW (2011) *Brief van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aan de Tweede Kamer*, 32043(71), 30 september.

